

Klimaatrecht 2026

Wat gaat gebeuren en wat wordt spannend?

Nieuwjaarsbijeenkomst Recht voor Klimaat

14 januari 2026

Introductie

Sjoerd Lopik

Advocaat

2015-2023 Allen & Overy

2023-heden De Roos

Onderzoeker

2020-2025 PhD straf- en klimaatrecht Universiteit Leiden

2025-heden Onderzoeker Universiteit Leiden

Wat gaan we vanmiddag bespreken?

Het klimaatrecht in 2026 aan de hand van vier steden:

1. Antalya
2. Straatsburg
3. Brussel
4. Den Haag

Met telkens de vragen:

- Wat zijn de uitgangspunten?
- Wat gaat gebeuren?
- Wat wordt spannend?

De staat van het klimaat

- In 2024 ging de wereld al door de grens van 1,5 graden opwarming en dit zal in de komende jaren definitief gebeuren.
- 2024 was volgens het Rode Kruis een recordjaar voor natuurrampen.
- 2025 was het warmste jaar op het Noordpoolgebied sinds het begin metingen.
- Milieubureau van de Verenigde Naties becijfert dat de aarde op weg is naar 2,8 graden opwarming.
- De aarde verliest op dit moment al 2000 tot 4000 gletsjers per jaar.

Antalya

Internationaal recht

Wat zijn de uitgangspunten?

- Artikel 7 Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering (1992) stelt de Conference of the Parties (COP) in.
- De COP vergadert jaarlijks, wat heeft geleid tot belangrijke overeenkomsten, zoals het Kyotoprotocol (1997) en het Akkoord van Parijs (2015).
- Artikel 2 lid 1 onder a Akkoord van Parijs: “*Holding the increase in the global average temperature to well below 2°C above pre-industrial levels and pursuing efforts to limit the temperature increase to 1.5°C above pre-industrial levels [..].*”
- De COP is in de afgelopen jaren verzwakt, door onder andere terugtrekken Verenigde Staten uit Akkoord van Parijs, en inmiddels ook uit het Raamwerkverdrag.

Wat zijn de uitgangspunten?

- Het Internationaal Gerechtshof bevestigde in een *advisory opinion* uit 2025 de verplichtingen van landen op klimaatgebied:
 - “[A] State that does not exercise due diligence in the performance of its primary obligation to prevent significant harm to the environment, including to the climate system, commits an internationally wrongful act entailing its responsibility.”

Wat gaat gebeuren?

- De COP van 2026 vindt van 9 tot 20 november plaats in Antalya, Turkije.
- In Colombia wordt op 28 en 29 april 2026 door Nederland en het gastland een internationale top georganiseerd over het afbouwen van fossiele brandstoffen:
 - “The conference will advance international cooperation on transitioning away from fossil fuel extraction — reinforcing the objectives of the Paris Agreement and aligning with the recent Advisory Opinion of the International Court of Justice, which confirmed that States have a legal obligation to protect the climate, including by addressing fossil fuel production, licensing and subsidies.”

Wat wordt spannend?

- Er woedt steeds meer discussie over de effectiviteit en toekomstbestendigheid van de COP, maar het is de vraag of de insteek kan worden veranderd.
- De top over fossiele brandstoffen is een nieuw en veelbelovend initiatief, maar de deelnemers, uitkomsten en juridische status zijn ongewis.
- Vooralsnog is er geen nieuwe rechtszaak aanhangig bij het Internationaal Gerechtshof over klimaatverandering, terwijl de *advisory opinion* uit 2025 belangrijke vragen onbeantwoord laat. Tuvalu overweegt een nieuwe procedure te starten.

Straatsburg

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Wat zijn de uitgangspunten?

- Uit **Klimaseniorinnen/Zwitserland** (ECLI:CE:ECHR:2024:0409JUD005360020) volgt dat lidstaten (i) verplicht zijn tot een klimaatbeleid dat mensenrechten beschermt (nauwere beleidsvrijheid); maar (ii) grotendeels zelfstandig mogen besluiten met welke maatregelen zij een beleid van dat niveau vormgeven (ruimere beleidsvrijheid).
- Dit laatste punt werd verder verduidelijkt in **Fliegenschne/Oostenrijk** (ECLI:CE:ECHR:2025:1118DEC004005423), waarin het EHRM stelt dat “*Article 8 cannot be read to guarantee a right to a particular mitigation measure by a specific State body under a certain sectoral law of an applicant’s choice*”.
- **Greenpeace/Noorwegen** (ECLI:CE:ECHR:2025:1028JUD003406821) stelt echter dat grote nieuwe fossiele projecten een milieuanalyse behoeven.

Wat gaat gebeuren?

- Meest belangwekkende aanhangige procedure lijkt **Müllner/Oostenrijk** (application no. 18859/21):
 - Mex Müllner leidt aan MS, en zijn klachten verslechteren bij hoge temperaturen.
 - De zaak van Müllner (ingediend bij het EHRM in 2021) ziet op bepaalde fossiele subsidies voor Oostenrijkse ondernemingen.
 - Zijn zaak werd uitgesteld in afwachting van andere Straatsburgse klimaatzaken, waaronder Klimaseniorinnen.
 - In juni 2024 besloot het EHRM de zaak met “*priority*” te behandelen (regel 41 Rules of Court).

The Most Personal Climate Case in the World

Did Austria's rising temperatures violate this man's human rights?

By Zoë Schlanger

Wat wordt spannend?

- In Müllner/Oostenrijk zal verder worden verduidelijkt in hoeverre een persoon fysieke klimaatklachten moet aantonen om ontvankelijk te zijn.
- Ook zal in de Müllner-zaak centraal staan of fossiele subsidies een klimaatonderbouwing van een lidstaat vereisen, of dat zij altijd binnen de beleidsvrijheid van de lidstaat vallen.
- De verplichting tot een milieuanalyse bij grote nieuwe fossiele projecten (Greenpeace/Noorwegen) zal ongetwijfeld tot nieuwe rechtszaken leiden. In Nederland is zo'n eerste zaak zelfs al aangekondigd, maar daarover later meer.

Brussel

Europees recht

Wat zijn de uitgangspunten?

- De EU wil met de Green Deal (11 december 2019) uiterlijk in **2050** als eerste continent klimaatneutraal zijn (artikel 2 lid 1 Europese Klimaatwet).
- Als tussentijds doel is een emissiereductie van **55 procent** in **2030** ten opzichte van 1990 geformuleerd (artikel 4 lid 1 Europese Klimaatwet).
- Om deze doelstellingen na te streven is de normering van het bedrijfsleven een van de belangrijkste middelen.
- De Green Deal kent inmiddels **168** verschillende wetten en projecten, die grotendeels uit normstelling aan ondernemingen bestaan.

Wat zijn de uitgangspunten?

- Het **Draghi-rapport** (september 2024) noemde de regulatoire lasten als een van de knelpunten voor het concurrentievermogen van de Europese economie:
 - “[W]e claim to favour innovation, but we continue to add regulatory burdens onto European companies [..]. More than half of SMEs in Europe flag regulatory obstacles and the administrative burden as their greatest challenge.”
- Verschillende onderdelen van de Green Deal werden naar aanleiding daarvan “versimpeld” in 2025:
 - De drempel voor de **CSRD** werd verhoogd, waardoor 92 procent van de bedrijven buiten de reikwijdte van de wet valt;
 - De verplichting tot een klimaattransitieplan verdween uit de **CSDDD**; en
 - De inwerkingtreding van de **EUDR** werd wederom met een jaar uitgesteld.

Wat gaat gebeuren?

Ontbossingsverordening (Verordening 2023/1115)

- Herziening in april 2026 en van toepassing vanaf december 2026.
- Doel is om ontbossing door Europese consumptie en productie wereldwijd te voorkomen.
- Zorgvuldigheidsvereisten voor runderen, cacao, koffie, palmolie, soja, rubber en hout.
- Verplichtingen voor zowel importeurs, producenten, als handelaren.
- Verplicht gebruikmaken van TRACES (het IT-systeem van de EU).
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) heeft veelvuldig inspecties uitgevoerd met betrekking tot voorganger.

Wat gaat gebeuren?

Packaging and Packaging Waste Regulation (Verordening 2025/40)

- Van toepassing vanaf augustus 2026.
- Uitgebreide vereisten voor verpakkingen, zoals:
 - minimumpercentage gerecycled plastic;
 - minimalisatieverplichting verpakkingsmateriaal;
 - geen lege ruimtes; en
 - bepaalde wegwerpproducten verboden.
- Substantiële documentatievereisten (voor elk product een *declaration of conformity*).
- Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) handhaaft voorganger actief, en heeft zelfs aanzienlijke boetes opgelegd bij geconstateerde niet-naleving.

Wat gaat gebeuren?

Empowering Consumers for the Green Transition Directive (Richtlijn 2024/825)

- Duurzaamheidskeurmerken zijn misleidend, tenzij gebaseerd op een certificeringsregeling:
 1. het duurzaamheidskeurmerk moet van een derde zijn;
 2. de voorwaarden moeten eerlijk, transparant, openbaar, en niet-discriminatoir zijn;
 3. de regeling moet openstaan voor alle marktparticipanten;
 4. experts moeten worden betrokken bij het opstellen van de voorwaarden; en
 5. naleving moet worden getoetst door een onafhankelijke derde, die werkt op basis van internationaal erkende of Europese standaarden.

Wat wordt spannend?

- De Europese wetgever zal in 2026 besluiten of de Green Deal:
 - verder wordt “*versimpeld*”;
 - aan weinig verandering onderhevig zal zijn; of
 - toch weer het ambitieuze “*man on the moon*”-project wordt dat het ooit was.
- Ook moet de Europese wetgever besluiten wat gebeurt met de Europese klimaatdoelen voor 2030, 2040 en 2050.

EU Faces Renewed US Ire After ESG Cutbacks Fail to Calm Tensions

The European Union (EU) flag at the European Parliament's Louise Weiss building in Strasbourg, France. *Photographer: Stefan Wermuth/Bloomberg*

By [Frances Schwartzkopf](#)

December 22, 2025 at 6:00 AM GMT+1

Den Haag

Nederlands recht

Wat zijn de uitgangspunten?

- Uit het Urgenda-arrest (ECLI:NL:HR:2019:2006) volgt dat de Staat verplicht is om een bepaald klimaatbeleid te voeren en bepaalde klimaatdoelen te halen.
- Doel van de Staat is om de netto-uitstoot uiterlijk in **2050** te reduceren tot nul (artikel 2 lid 2 Klimaatwet).
- In **2030** zouden broeikasgasemissies met 55 procent moeten zijn gereduceerd ten opzichte van 1990 (artikel 2 lid 3 Klimaatwet).
- De daling van emissies is nu 36 procent ten opzichte van 1990, maar zet niet door. Klimaatdoel 2030 bereiken is “*heel erg onwaarschijnlijk*” (PBL 2025).

Wat zijn de uitgangspunten?

- De vorderingen in Milieudefensie/Shell (ECLI:NL:GHDHA:2024:2099) werden in hoger beroep weliswaar afgewezen, maar geven blijk van belangrijke klimaatverplichtingen voor bedrijven:
 - Het Hof oordeelt “dat er op ondernemingen als Shell, die belangrijk bijdragen aan het klimaatprobleem en het in hun macht hebben aan de bestrijding daarvan een bijdrage te leveren, een verplichting rust om CO₂-emissies te beperken teneinde gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan [..].”
 - “Van olie- en gasbedrijven kan worden verlangd dat zij ook bij hun investeringen in de productie van fossiele brandstoffen rekening houden met de negatieve gevolgen die een verdere uitbreiding van het aanbod van fossiele brandstoffen voor de energietransitie heeft. De voorgenomen investeringen van Shell in nieuwe olie- en gasvelden kunnen hiermee op gespannen voet staan.”

Wat gaat gebeuren?

- Op dit moment onderhandelen D66, CDA en VVD over een nieuw kabinet.
- De “*inhoudelijke en ambitieuze agenda*” van D66 en CDA (2 december 2025) duidt op een ambitieuzer klimaatbeleid, al blijft concreet beleid uit. Zij stellen:
 - “We gaan met volle kracht aan het werk om de klimaatdoelen te halen. Het klimaatdoel van 2030 wordt lastig, maar we houden die ambitie vast. We gaan vol door met de implementatie en realisatie van maatregelen die reeds zijn afgesproken en we versnellen en realiseren doorbraken waar mogelijk.”
 - “Om bedrijven in staat te stellen om te investeren in verduurzaming, creëren we een gelijk speelveld, daarom schaffen we de nationale CO2-heffing af en zorgen voor een substantiële verlaging van de elektriciteitskosten. We maken harde afspraken met de industrie over het tempo van verduurzaming.”

Wat wordt spannend?

- Behoudt het nieuwe kabinet het **klimaatdoel voor 2030**, en welke **juridische normen** worden daartoe in het leven geroepen?
- Hoe wil het kabinet dat doel nastreven als het tegelijkertijd een **gelijk speelveld** met omliggende landen wil bewerkstelligen?

Wat gaat gebeuren?

- Op 28 januari doet de Rechtbank Den Haag uitspraak in de Klimaatzaak Bonaire van **Greenpeace** en inwoners van het eiland tegen de Nederlandse overheid, met vorderingen over:
 - Klimaatmitigatie (van ambitieuze eis dat Nederland moet uiterlijk in 2030 netto-klimaatneutraal zijn tot eis dat Nederland zijn eigen klimaatdoel voor 2030 moet halen); en
 - Klimaatadaptatie (in kaart brengen van gevaarlijke gevolgen van klimaatverandering voor Bonaire en het treffen van (financiële) maatregelen om klimaatschade te beperken).

Wat gaat gebeuren?

- **Advocates for the Future** heeft, naast hun Havenzaak, bezwaar gemaakt tegen een vergunning aan Eni voor gasboringen in de Noordzee.
- Zij baseren zich daarbij onder andere op de EHRM-uitspraak in Greenpeace/Noorwegen en de uitspraak in hoger beroep in Milieudefensie/Shell (waarover later meer).
- Gisteren vond de hoorzitting plaats bij het Ministerie van Klimaat en Groene Groei, waar Advocates for the Future hun standpunt heeft bepleit.

Wat gaat gebeuren?

- In **Milieudefensie/ING** is in maart 2025 de dagvaarding verstuurd en wordt op 18 februari 2026 de conclusie van antwoord verwacht. Zittingen zullen waarschijnlijk in het najaar plaatsvinden, maar zijn nog niet ingepland.
- In **Milieudefensie/Shell** heeft Milieu & Mens zich in oktober 2025 met succes aan de zijde van Shell gevoegd (ECLI:NL:HR:2025:1534). Er is nog geen conclusie van de advocaat-generaal gepubliceerd.
- **Milieudefensie** is daarnaast voornemens een **nieuwe procedure tegen Shell** aanhangig te maken, met als eis een verbod op investeringen in nieuwe olie- en gasvelden.

Wat wordt spannend (kleine selectie)?

Klimaatzaak Bonaire

- Bestaat een afdwingbaar emissiereductiedoel voor 2030?
- Welke adaptatieverplichtingen gelden voor Nederland?

Advocates for the Future

- Hoe gaat de bestuursrechter om met klimaatoverwegingen bij fossiele besluiten?

Milieudefensie

- Hoe kijkt de civiele rechter nu echt aan tegen het openen van nieuwe gasvelden?

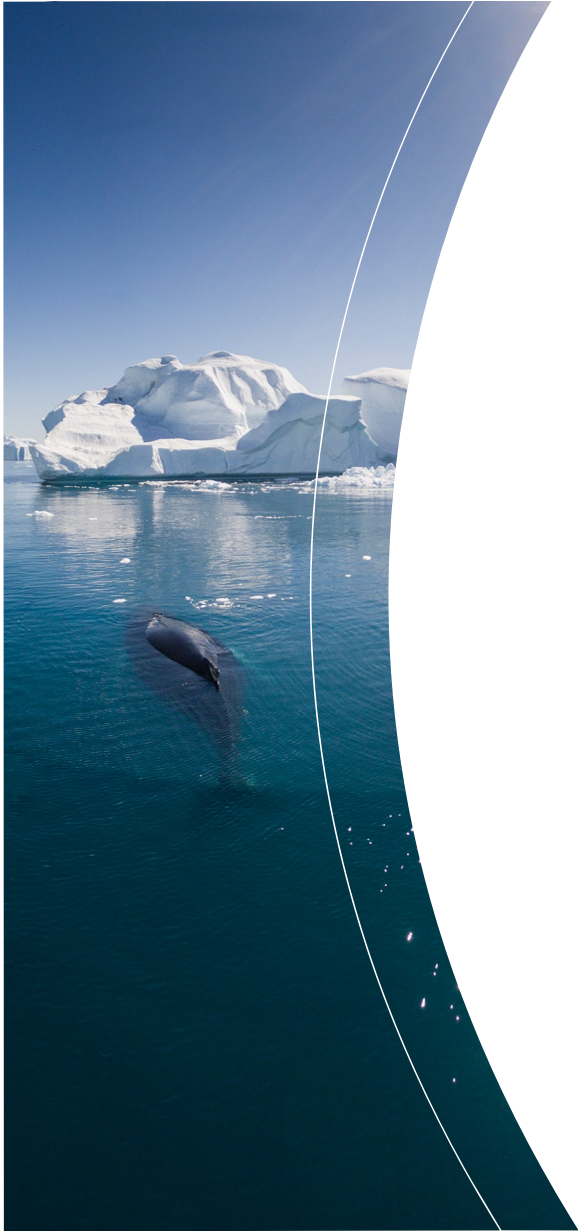
En overal

- In hoeverre is de rechterlijke macht vatbaar voor kritiek op eerdere uitspraken?
- Hoe wordt het doel van anderhalve graden in rechte gewogen in een wereld waarin dat doel feitelijk onhaalbaar is geworden?

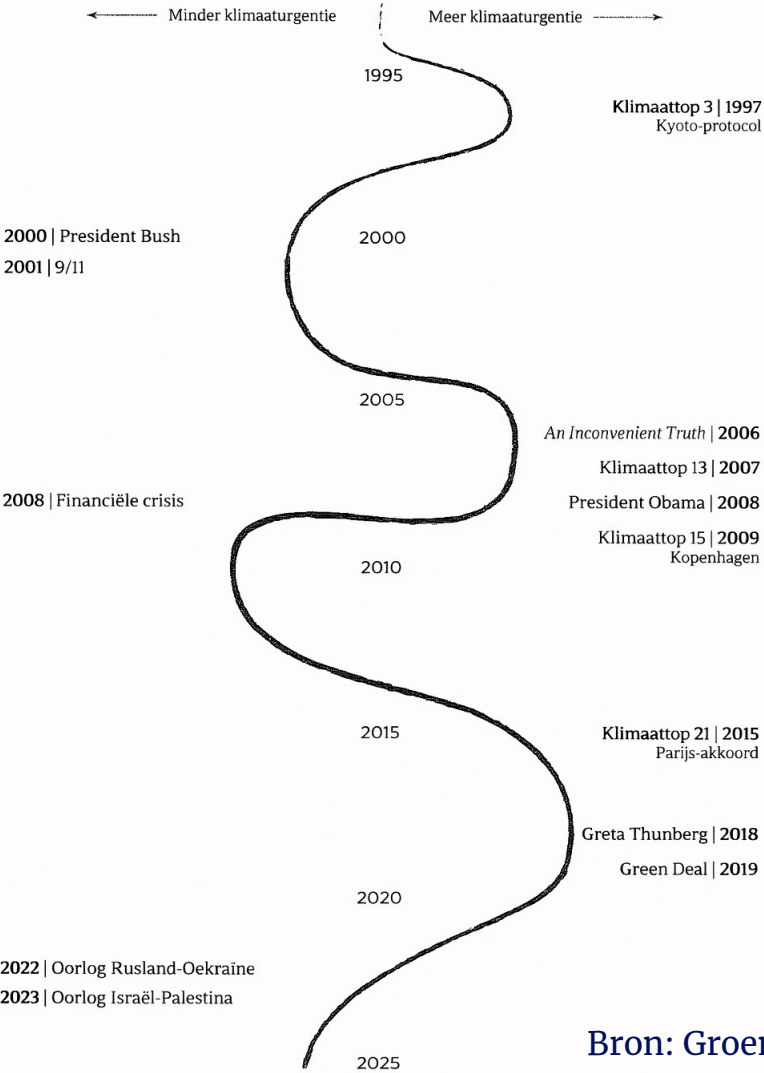

Klimaatrecht 2026

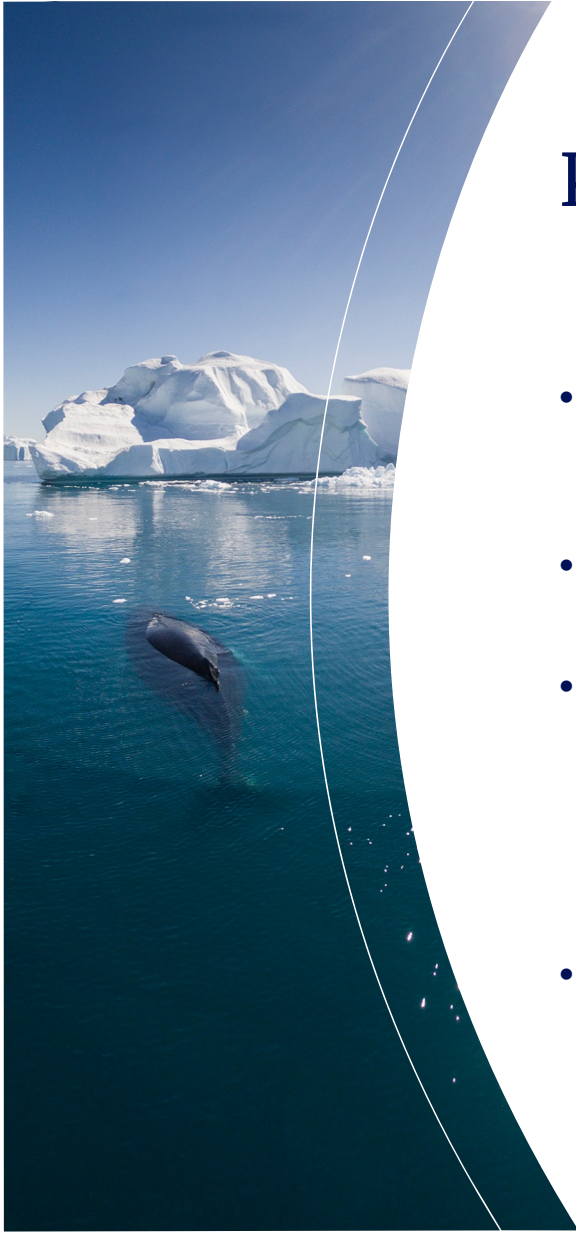
Wat gaat gebeuren en wat wordt spannend?

De golfbeweging van de klimaaturgentie

Bron: Groene Supermacht van Diederik Samsom (2025)

Klimaatrecht 2026

- In het **internationaal recht** wordt steeds minder verwacht van de COP, maar Nederland en Colombia organiseren een alternatieve internationale klimaatbijeenkomst.
- Voor het **EHRM** komt met de Müllner-zaak mogelijk verdere verduidelijking over de klimaatverplichtingen voor lidstaten.
- Voor het **Nederlands recht** zal de kabinetsformatie van groot belang zijn, alsook verschillende rechterlijke procedures:
 - Klimaatzaak Bonaire van Greenpeace;
 - Noordzeebezwaar en Havenzaak van Advocates for the Future; en
 - ING- en Shell(2x)-zaken van Milieudefensie.
- In Brussel zal duidelijk worden of het **Europees recht** weer een ambitieuze klimaatkoers inzet of verder blijft “*versimpelen*”.

Vragen?

Universiteit
Leiden